

30 października 2018

Szydłów - perła średniowiecznej urbanistyki

W XVI wieku nazywane Wielkim Szydłowem (Magna Szydlow). Dawne miasto królewskie i stolica powiatu, centrum dóbr królewskich zwanych starostwem niegrodowym szydłowskim. Jest nazywane niekiedy "polskim Carcassone", a to z powodu świetnie eksponowanego średniowiecznego systemu obronnego złożonego z murów miejskich i bramy miejskiej.

Już we wczesnym średniowieczu odgrywało znakomitą, historyczną rolę - za panowania księcia sandomierskiego Bolesława Wstydlivego funkcjonować miała tutaj siedziba księżęca (1255 r.) w formie dworu lub grodu. Ustrój miejski na tzw. "prawie polskim" osada uzyskała przed rokiem 1329, zapewne od księcia Władysława Łokietka, który tego roku przeniósł je na "prawo średzkie". Obecny układ urbanistyczny miasto zawdzięcza królowi Kazimierzowi Wielkiemu, ale również jego następcy - Ludwikowi Węgierskiemu. Okres świetności miasta

to XV stulecie, po nim nastąpił okres pewnej stagnacji związany z długotrwałym przejęciem dóbr szydłowskich przez ród Kurozwęckich z pobliskich Kurozwęk. Od około połowy XVIII wieku miasto kojarzone jest z lokalnie produkowaną suszoną śliwką, o czym nie tak dawno donosili reporterzy Discovery Polska...oraz śliwowicą....

Zabytkowe miasto królewskie Szydłów rozłożyło swe zabudowania na cyplu skalnym wyniesionym w obniżeniu terenowym, po wschodniej stronie zakola rzeczki Cieknącej (dopływu rzeki Wschodniej), przy drodze do Staszowa przez Chmielnik i Kurozwęki - Staszów, oraz do Nowej Słupi przez Łągów.

Nie znamy okoliczności powstania Szydłowa - nie pozwala na to skromny zasób informacji źródłowych jak i zakres prac badawczych przeprowadzonych na terenie miasta. Wedle rozpowszechnianej legendy jego nazwa pochodzi od imienia miejscowego "zbója" Szydły. Skąd wzięło się przypuszczenie, że założyciel osady był wyjętym spod prawa człowiekiem - nie wiadomo dokładnie. Zapewne pierwotnie było ono związane z ludową opowieścią o którejś z szydłowskich jaskiń, i z czasem odniesione do najdawniejszej historii osady... Wiadomo, że w chwili lokacji na prawie średzkim w roku 1329 w miejscu obecnego miasta znajdowała się książęca osada Poszczyna oraz aż dziewięć funkcjonujących w jej otoczeniu karczm. Świadczyć to może o funkcjonowaniu we wczesnym średniowieczu w miejscu obecnego miasta miejsca targowego, obsługującego przebiegające nieopodal trakty handlowe.

Mury obronne wybudowano w XIV wieku, mierzą 1080 metrów i mają około 1,8 metra grubości. Kolejnym rozwiązaniem obronnym, utworzonym za panowania króla Kazimierza Wielkiego była fosa, usytuowana wzdłuż południowych murów, której szczątki pozostały do dziś. Mury zachowane są prawie w 60% długości. W latach 1967-1990 wyburzono zabudowę przylegającą do muru południowego, uzupełniono ubytki murów i prowadzono prace przy odtworzeniu fragmentu zwalonego w części północnej. Z pierwotnych trzech bram miejskich zachowała się tylko południowa zwana Bramą Krakowską. Wzniesiona została w XIV w., rozbudowana w XVI w., i nadbudowana po 1565 r. attyką renesansową ze strzelnicami i kolistymi wieżyczkami.

Zabudowa pierzei rynkowych jest kalenicowa - domy są parterowe, murowane, pochodzą z drugiej połowy XIX wieku. Wydaje się, że przed 1914 r. zabudowa była drewniana podcieniowa, podobnie jak w sąsiednim miasteczku Kurozwęki Zniszczenia podczas drugiej wojny światowej sięgnęły 70 % zabudowy. Odbudowana po wojnie dość swobodnie pierzeja wschodnia ma jedną kondygnację z rozczłonkowanym dachami, co dawać ma skojarzenie z wąskimi średniowiecznymi działkami. Część rynku północna odtworzona na większej części długości jako dwukondygnacyjna wyższa, o skromnym wystroju i detalu; pierzeja południowa

zachowała postać zabudowy małomiasteczkowej sprzed wojny; Część zachodnia zabudowy rynku mieści m.in. budynek urzędu gminy. Na środku rynku znajduje się budynek przypominający ratusz - niestety, jest to budowla wzniesiona w latach 50. XX w.

Na terenie dzisiejszego Szydłowa wzmiankowany jest w XIII w. dwór książęcy, zaś w 1329 roku dwór wójta. Zapewne dopiero król Kazimierz Wielki wznosił w Szydłowie zamek królewski. Stanowi on najstarszą część założenia zamkowego - obecnie jego resztki znajdują się w murach sali gimnastycznej szkoły. Dziedziniec zamkowy jest bardzo rozległy jak na zamek średniowieczny - ma on ponad 7000 metrów kwadratowych powierzchni.

Następca króla Kazimierza, Ludwik Węgierski na terenie zamku wznosił dwie cylindryczne wieże stojące obok siebie w miejscu obecnego skarbczyka - tędy wówczas poprowadzony był dojazd do zamku. Do murów obwodowych od zachodu wzniesiony został budynek główny zamku - czyli pałac, albo Dom Wielki. - Zachowany jest w formie tzw. „trwałej ruiny”, nazywany powszechnie niesłusznie „salą rycerską”. Jego mury zwieńczone są kamiennym krenelażem attyki, co sugeruje że za nim znajdował się dach tzw. pogrążony. Niestety - jest do rekonstrukcja po 1946. Do ściany południowej dostawiony był ryzalit, w której mieściła się królewska kaplica.

Kolejną perłą architektury gotyckiej na terenie miasta jest kościół parafialny. Jego początki sięgają zapewne końca XIII w. lub pocz. XIV w. Jako murowany Dom Boży wznosił go Kazimierz Wielki. Wezwanie kościoła - św. Władysław - wskazuje na imię ojca jego - króla Polski Władysława Łokietka, który szczególnie umiłował Szydłów.

Kazimierzowi Wielkiemu zaliczyć trzeba budowę parafialnego kościoła pw. św. Władysława ok. 1355 r. Jest to budowla gotycka, murowana z cegły z kamiennymi elementami; ma korpus dwunawowy ze sklepieniem wsparty na dwóch filarach. Całość przykryta jest wysokim dachem pokrytym gontem z sygnaturką barokową. W prezbiterium znajduje się ołtarz główny, późnorenesansowy z początków XVII wieku z obrazem Matki Boskiej Różańcowej. Wzdłuż nawy, od strony północnej dobudowana jest kaplica zw. Babińcem. Gotycki portal główny zawiera wewnątrz mniejszy, renesansowy z drzwiami o gotyckich okuciach. Kościół był ostatnio restaurowany w latach 40. i 70. XX w. oraz ostatnio.

Niezwykle ciekawy jest również budynek szydłowskiej synagogi. Jest to budynek gotycko-renesansowy, murowany, z drewnianą częścią z początku XVI w. Wzniesiony na planie czworoboku, oskarpowany, nakryty „pogrążonym” dachem z attyką. Zgodnie z zasadami wznoszenia bożnic żydowskich, podłoga sali mężczyzn jest pogrążona w stosunku do poziomu gruntu „Z głębokości do Ciebie wołam Panie” - czytamy w Księdze Psalmów. W sali tej jest zachowana późnorenesansowa dekoracja stiukową Aron Hakodesz, czyli „święta

arka” - ארון אבות, w języku hebrajskim. Jest to szafa ołtarzowa służąca do przechowywania rodła z tekstem Tory. Obecnie w sali tej znajduje się tu ładna kolekcja “judaików”, zaś obiekt pełni funkcję Gminnego Ośrodka Kultury.

Część zabytków Szydłowa zostało gruntownie odrestaurowanych: kościół parafialny, kościół Trójcy Świętej, mury miejskie, Brama Krakowska oraz płyta rynku. Warto skorzystać z zaproszenia ze strony władz gminy Szydłów i jej mieszkańców, aby sprawdzić jak prezentują się w rzeczywistości.

Galeria zdjęć

